

کتاب‌هایی هم‌قد کودکان

کتاب‌ها را بر چه اساسی رده‌بندی سنی می‌کنند و آیا می‌توان به آن اعتماد کرد یا خیر؟

زهرا بزرگ‌زاده
روانشناس کودک

هفته پیش کتابی را برداشتم تا برای کودکان چهارساله بخوانم، اما ناگهان شک کردم که می‌توانم آن را بخوانم. این کتاب به آن متوجه نشودم و حواس‌شان به جزئیات دیگری پرت شود. کتاب دیگری انتخاب کردم و خواندم. در پایان وقتی جلد کتاب را دیدم، متوجه شدم رده‌بندی سنی شبیه رده‌بندی کتاب قبل بود و هر دو کتاب، از سن کودکی که برای‌شان خواندم، فراتر بود. این‌جا بود که تصمیم گرفتم در مورد رده‌بندی کتاب‌ها کمی جست‌وجو کنم و این نوشتار حاصل همان جست‌وجو است؛ رده‌بندی سنی کتاب کودک امری رایج و ضروری است. این رده‌بندی حتی بر نحوه چاپ و مواد مورد استفاده برای انتشار کتاب نیز تأثیر می‌گذارد. در ایران ابتدا کانون پرورش فکری کودک و نوجوان، برای کتاب‌های خود رده‌بندی سنی را در نظر گرفت که برای همگی ما آشناست. رده‌بندی سنی الف، ب، ج، د، ه، به ترتیب این حروف، کودکان پیش از دبستان تا ۶ سالگی، ۶-۸ سالگی، ۸-۱۱ سالگی، ۱۱-۱۳ سالگی و نوجوانی و مرحله دوم

آرمانشهر
فعالان
حوزه کتاب
کودک و
نوجوان
زمانی
است که
مراجع
رسمی
اقدام به
انتشار
جزئیات
تربیتی
هر کتاب
پکنند.
در چنین
شرایطی
برای
انتخاب
و معرفی
کتاب لازم
نیست که
مدت زمان
زیادی
وقت صرف
شود

اما رده‌بندی کتاب بر چه اساسی انجام می‌شود؟

هستند که نقاشی‌های غیررنگی و ساده دارند و متن بر تصویر غالب است.
۳- مفهوم: کتاب‌های رده سنی ۳-۴ سال معمولاً روی یادگیری شکل‌ها، رنگ‌ها، میوه‌ها و نهایتاً حیوانات تمرکز دارد. بتدریج در سنین بالاتر کتاب‌ها، داستانی می‌شوند، پیرنگ و روابط علی معلولی می‌یابند و سپس در کتاب‌های نوجوانان، شخصیت‌ها، داستان‌های تو در تو و مفاهیم بسیار انتزاعی‌تر درگیر می‌شوند تا رمان‌های چند جلدی پدید بیاید.
در نهایت کودکان و نوجوانان تقسیم‌بندی‌ها هستند. آنها ممکن است با توجه به شرایط خانوادگی-اجتماعی، محل زندگی و در کل تجربیاتی که داشته‌اند درک متفاوتی نسبت به موضوعات داشته باشند، از این‌رو برای انتخاب کتاب برای کودک‌تان حتماً آن را از پیش بخوانید و با توجه به آخرین سؤالات ذهنی که از شما پرسیده تصمیم بگیرید که کتاب را خواهد فهمید یا نه؟

برای جدا کردن کتاب‌های کودکان از یکدیگر، بر اساس سن، دلایل متفاوتی وجود دارد؛
۱- جنس کتاب‌ها: کتاب‌های کودکان ۳-۴ سال معمولاً یا جلدی سخت‌تر و ورقه‌های پرطراقت‌تری ساخته می‌شود. این کتاب‌ها معمولاً در قطع‌های کوچکی هستند تا استفاده از آن برای کودک راحت‌تر باشد. بتدریج در سنین بالاتر کتاب‌ها بزرگ‌تر و نازک‌تر می‌شوند و دوباره در نوجوانی قطع‌ها کوچک‌تر شده ولی قطرها افزایش می‌یابند.
۲- میزان کلمه، رنگ و تصویر: کتاب‌های رده سنی ۳-۴ سال معمولاً کمتر از ۲۰ صفحه است و اگر کلمه داشته باشد، کمتر از ۳۰۰ کلمه دارد. این کتاب‌ها یا تک‌شکلی است یا تصاویر ساده دارد تا کودک با رنگ و تصاویر زیاد گیج نشود. بتدریج این موارد در سنین بالاتر پیچیده‌تر می‌شود. آخرین کتاب‌های نقاشی‌دار (بهجز دایرة المعارف‌ها و...)، رمان‌های کودک یا اوایل نوجوانی

خود به توصیفی فراتر از یک عدد برای رده‌بندی سنی احتیاج دارند. نیاز است که مربی یا والد بداند چرا این کتاب برای این رده سنی انتخاب شده است؟ آیا داستان پیچیده‌ای دارد که مناسب این دوره سنی نیست؟ آیا از لحاظ خشونت و ترس و مواردی شبیه به این برای گروه سنی بالاتری توصیه شده است یا شامل مواردی می‌شود که با فرهنگ ایرانی مغایرت دارد؟ اطلاع از ریز این جزئیات سبب می‌شود هر فرد با سهولت بیشتری کتاب مناسب خود را انتخاب کند.

بعضی از سایت‌های غیر ایرانی چنین امکانی را برای کاربران خود فراهم کرده‌اند. برای مثال هر کتاب علاوه بر رده‌بندی سنی از لحاظ شاخص‌هایی مانند ارزش آموزشی، پیام مثبت، خشونت و ترس رده‌بندی شده است و نظر کارشناس ذیل هر کدام موجود است. از طرفی در سایت امکان نظردهی والدین، مربیان و خود مصرف‌کنندگان محصولات یعنی کودکان و نوجوانان وجود دارد. شما می‌توانید کتاب موردنظرتان را انتخاب کنید و علاوه بر نظرات تربیتی کارشناس، نظرات افراد دیگری که این کتاب را مطالعه کرده‌اند هم بخوانید. نکته قابل توجه اینجاست که این بررسی ارتباط مستقیمی با سطح کیفی کتاب ندارد. یعنی هدف اصلی آن، این نیست که به شما بگوید این کتاب از لحاظ فنی کتاب مناسبی بوده است یا خیر، هدف اصلی، بررسی هر کتاب از لحاظ معیارهای تربیتی است. با این تعریف کارکرد چنین سایت‌هایی با سایت‌های مرورنویسی کتاب مانند گوگل‌ریز یا به‌خوان متفاوت است.

اگر چنین امکانی برای مخاطبان ایرانی نیز فراهم باشد، دیگر لازم نیست برای اینکه هر کتاب در ردیف چه گروه سنی قرار بگیرد، مدت‌های زیادی بحث کنیم. از طرفی داشتن یک مرجع ثابت به افتخار افراد مختلف نیز کمک می‌کند. کتابدارها و مربیان همیشه با طیف متنوعی از والدین مواجهند که رویکردهای تربیتی متفاوتی دارند. وجود یک مرجع ثابت باعث می‌شود که انتخاب هر کتاب به انتخاب شخصی افراد محدود نشود و مخاطبان بیشتری به چنین رویکردی اطمینان داشته باشند و نارضایتی به میزان قابل توجهی کاهش یابد. در ایران سایت کدومو برخی از کتاب‌های کودک و نوجوان را براساس شاخص‌های مختلف تربیتی، ارزیابی کرده است اما میزان کتاب‌های موجود در این سایت بخش بسیار کوچکی از بازار کتاب کودک و نوجوان را در برمی‌گیرد.

آرمانشهر فعالان حوزه کتاب کودک و نوجوان زمانی است که مراجع رسمی اقدام به انتشار جزئیات تربیتی هر کتاب بکنند. در چنین شرایطی برای انتخاب و معرفی کتاب لازم نیست که مدت زمان زیادی وقت صرف شود. کتابدارها ناچار نیستند برای گذاشتن هر کتاب در قفسه گروه‌های سنی مختلف چندین بار صفحه به صفحه آن را بررسی کنند و در نهایت چه معرفی‌کننده چه مخاطب رضایت کافی را نداشته باشد اما تا آن روز که هنوز نرسیده است بهترین کار اعتماد به کتابداران و فعالان کتاب کودک و نوجوان است. مسلم است که والدین وقت و دانش کافی برای بررسی هر محصول رسانه‌ای را ندارند، پس بهتر است به افراد متخصص در این زمینه اعتماد کنند و با نارضایتی و اعتراضاتی بی‌ج‌زحمت افراد فعال در این حوزه را زیر سؤال نبرند. در نهایت یک روز وارد کتابخانه می‌شوم و اطمینان دارم که برای انتخاب یا معرفی هر کدام از کتاب‌های موجود لازم نیست ساعت‌ها با چندین مادر و پدر ناراضی و عصبانی بحث کنم.

آرمانشهری در دوردست

جایی که می‌شود با خیال راحت به نوجوان‌ها کتاب معرفی کرد

مریم رحیمی پور
خبرنگار

این هفته مدرسه ما به سنت هر ساله نمایشگاه کتاب برگزار کرد. در لحظات پایانی چیدن کتاب‌ها وارد کتابخانه شدم و پرسیدم: «مطمئنید همه این کتاب‌ها برای متوسطه یک هم مناسبه؟» و همین سؤال باعث شد همه سیستم چیدمان کتابخانه بهم بریزد. دوباره کتاب‌ها را از اول نگاه کردیم و آن‌هایی را که برای متوسطه یک مناسب نبود، در ردیف کتاب‌هایی گذاشتیم که فقط بچه‌های متوسطه دو امکان دسترسی به آن را دارند. مسأله ناراحت‌کننده اینجا بود که این اتفاق برای امروز و دیروز هم نبود. تقریباً هر سال برای نمایشگاه کتاب و تقریباً هر روز در کتابخانه چنین شرایطی را داشتیم و داریم. همه کتاب‌ها باید یک دور مطالعه شوند تا مطمئن باشیم که برای کدام گروه سنی مناسب است و این فرایند بیشتر از آنچه تصور می‌شود، وقت‌گیر و پرزحمت است و از همه بدتر این است که در نهایت هیچ‌کس را هم راضی نمی‌کند.

نداشتن سیستم رده‌بندی سنی مناسب برای کتاب‌ها چیز جدیدی نیست و همین نداشتن سیستم رده‌بندی موجب خستگی مضاعف فعالان حوزه کتاب، کتابدارها، معلم‌ها و والدین می‌شود. در نهایت هر کتاب هم هر قدر بررسی و دسته‌بندی شود تا وقتی سیستم یکپارچه‌ای برای رده‌بندی سنی وجود نداشته باشد، افراد ناراضی زیادی از این جمع پیدا می‌شود که نظر دیگری داشته باشند. همان روز هم در کتابخانه چند نفر معتقد بودند که کتاب «ماجرای عجیب سگی در شب» باید به ردیف متوسطه دو منتقل شود و گروهی دیگر معتقد بودند برای متوسطه اول هم قابل مطالعه است و هیچ پایه مشخصی برای این تصمیمات وجود نداشت. اغلب انتشارات کودک و نوجوان در ایران هیچ رده‌بندی سنی‌ای ندارند. به غیر از چند انتشارات مانند کانون پرورش فکری کودک‌نوجوانان و پرتقال، شما وقتی با آثار باقی انتشارات روبه‌رو می‌شوید دقیقاً نمی‌دانید این اثر برای چه گروه سنی مناسب است. از طرفی گرچه رده‌بندی سنی به این شکل یعنی مشخص کردن یک عدد برای هر کتاب کار پرزحمت و خوبی است اما نمی‌توان گفت که کافی است. خیلی وقت‌ها زمانی که کتاب‌های گروه سنی ۱۲+ و ۱۴+ انتشارات پرتقال را تماشا می‌کنم، دقیقاً متوجه نمی‌شوم که چه فرقی با همدیگر دارند و در نهایت براساس تصمیم شخصی ممکن است یک ۱۴+ را به بچه‌های ۱۰ ساله هم توصیه کنم.

والدین و مربیان و حتی نوجوان‌ها برای پیدا کردن کتاب مناسب

رده‌بندی سنی کتاب حقیقتی است که در مورد آن زیاد حرف می‌زنیم اما تقریباً هیچ کاری برایش انجام نمی‌دهیم. در سال‌های اخیر بازار کتاب کودک و نوجوان روز به روز گسترش یافته است اما همچنان هیچ معیار دقیقی برای رده‌بندی آثار وجود ندارد. حقیقتی که باعث می‌شود همه مخاطبان از نوجوان‌ها گرفته تا والدین و مربیان گیج و سردرگم شوند...

